

NOTAT (oppdatert pr. 31.12 2021 på sum kadaverfunn og erstatning for sau/lam. For erstatning for tapt rein til kongeørn er oppdateringen til og med reindriftsåret 2020-2021)

Kongeørn som skadegjører på beitedyr i Norge, med utgangspunkt i skadeproblem på sau og tamrein og forvaltningspolitiske utspill i Nordland fylke.

Bakgrunn:

Fra Norsk Ornitologisk Forening (nå BirdLife Norge) ble stiftet 1957, har foreningen hatt naturvern og naturforvaltning som ett av sine viktigste saksfelt og har vært sterkt engasjert i vern av rovfugl, ikke minst havørn og kongeørn. Etter fredning av ørneartene i 1968 og etterfølgende debatt om forventet skade på beitedyr, var NOF en av de første initiativtakerne til systematisk å samle kunnskap som grunnlag for å håndtere eventuelle problemer på en faktabasert og løsningsorientert måte. Gjennom de mer enn 50 år som er gått siden, har lovreguleringer og forvaltningsmyndigheters og ulike fagmiljøers aktivitet skaffet til veie betydelig kunnskap om ørnenes rolle i vår natur, også i forhold til tap av beitedyr. Forvaltning av kongeørn er likevel fremdeles hett tema som rovviltproblem, med skjerpede krav fra deler av beitenæringen om utvidet mulighet for skadefelling av kongeørn, inkludert skadeforebyggende felling og bestandsregulerende tiltak. Naturmangfoldlovens § 8 krever kunnskap som grunnlag for all naturforvaltning. Etter BirdLife Norges oppfatning er det derfor uforståelig at fagmyndighetene ikke for lengst har sørget for at faktakunnskap om kongeørn som skadegjører på beitedyr i Norge er summert og analysert. Viktig kunnskap er lett tilgjengelig, også for allmennheten, i «Rovbase.no». Mye mer foreligger og er presentert i prosjektrapporter, prosjekter initiert og finansiert av myndighetene, men også gjennom ulike organisasjoner (bl.a. BirdLife Norge), dels i nasjonalt og internasjonalt forsknings- og overvåkningssamarbeid. Med utgangspunkt i politiske og næringsinteressers innspill, de siste åra særlig aktivt fra Nordland fylke, vurdert opp mot kunnskap og problemstillinger i landet ellers, summerer BirdLife Norge her i notats form viktig tallmateriale fra Norge og Nordland, supplert med kunnskap fra andre land. Dette underbygger forvaltningspolitiske innspill der NOF tillater seg å stille spørsmål ved hvor vidt forvaltningsmessig praksis i ulike deler av landet er i overensstemmelse med gjeldende lover og regelverk, og hvordan dette synes å være praktisert i ulike deler av landet.

1. Kongeørn – bestand og bestandssituasjon i Norge og i Nordland

I de første mer omfattende beskrivelser av Norges fuglefauna (Collett 1921) betraktes kongeørna som en «sjelden» hekkefugl, åpenbart i meningen «fåtallig». I Yngvar Hagens bok «Rovfuglene og viltpleien» (Hagen 1952) gis samme karakteristikk og «- at ørnestammen stadig og ubønnhørlig går nedover.» I 1964 anslår Hagen bestanden til ca. 250 par (Haftorn 1971). Haftorn (1971) har i sin store bok «Norges fugler» et utbredelseskart, bygget på opplysninger fra et omfattende kontaktnett over hele landet, som langt på vei er identisk med nyeste oppdatering av utbredelse og bestand i NINA-rapport 1858 fra desember 2020 (Mattisson et al 2020), bare med unntak av de aller nordligste delene av Finnmark. Første bestandsestimater etter fredinga 1968 lå i størrelsesorden 4-500 par (Hagen 1976, Fremming 1980), men økte markert for hver oppdatering fram til først på 1990-tallet (Gjershaug et al. 1994). Dette ble oppfattet som reell økning som følge av fredinga, men seinere vurderinger tyder på at kongeørna i hvert fall i deler av utbredelsesområdet må ha vært underestimert, slik at bestanden i noen områder raskt oppnådde en likevektssituasjon (f.eks. Møre og Romsdal), mens den andre steder tydeligvis var sterkt redusert gjennom beskatning og derfor økte markert etter fredinga. De seinere åra er kongeørna overvåket av NINA (Rovdata), dels i utvalgte intensivområder der alle hekkepar og kjente reirplasser overvåkes hvert år, supplert med ekstensivområder i store deler av landet ellers, der Statens naturoppsyn (SNO) og feltaktivitet gjennom faginstitusjoner og interesseorganisasjoner rapporterer hekkeaktivitet. Dette summeres i rapporter med vurdering av bestandstrender, sist desember 2020 (Mattisson et al. 2020), der kongeørnbestanden i Norge estimeres til 914-1145 par

(mot 652-1139 fem år tidligere). I metodikken er det her lagt til grunn en minimumsavstand mellom kongeørnreir i snitt på 10 km, og deler av landskapet defineres som «ikke egnet habitat for kongeørn». Dette kan være representativt for deler av landet, men i en del kystnære regioner er det definitivt ikke riktig. BirdLife Norge bygger sitt estimat av kongeørnbestanden på innrapporterte hekkelokaliteter for arten fra hele landet og har et noe høyere estimat, 1224-1545 i 2014 (Heggøy & Øien 2014), og 1207-1537 i 2015 (Shimmings & Øien 2015). For Nordland fylke er foreningens estimater på 200-300 par kongeørn (Heggøy og Øien 2014, Shimmings og Øien 2015), mens estimatene fra Rovdata er på 84-138 par i 2010-2014, og 103-137 par i 2015-2019 (Mattisson et al. 2020). Om BirdLife Norges estimat for Nordland legges til grunn, betyr dette en bestandstetthet på ett par pr. 128-192 km². I Norge totalt er bestandstettheten ett par pr. 234-298 km² om artens omtrentlige utbredelse legges til grunn (1 par pr. 251-319 km² i forhold til landets totalareal). Til sammenligning er bestanden i øykommuner på Søre Sunnmøre det tetteste som er registrert i Norge, ett par pr. 43,6 km² (N=9), men tilsvarende tetthet er også rapportert fra Lofoten (42,7-47,9 km² – N= 25-28). Konklusjon for bestandsutvikling i Norge og Norden er at det ikke har vært økning de siste 15-20 åra, heller indikasjon på nedgang, selv om det i enkelte områder er konstatert nyetableringer. Dette er i samsvar med redusert reproduksjon registrert for perioden 1992-2020. I intensivovervåkede områder er det en halvering fra mer enn 0,50 unger flygedyktige pr. overvåket territorium i 1992 til 0,26 i 2020. Fra 2008 har snittproduksjon pr. overvåket territorium ligget under det antatte vedlikeholds nivået for stabil bestand, 0,40 flygedyktige unger pr. aktivt territorium (Tovmo et. al 2020).

2. Kongeørn som skadegjører på beitedyr

Etter at havørn og kongeørn ble fredet i 1968 ble det fra beitenæringen reist spørsmål om skade på beitedyr som følge av forventet økt bestand av ørn. Viltrapport 1, «Havørn og kongeørn i Norge» (Hagen 1976) summerte opp resultatene av en spørreundersøkelse til alle landets viltneemnder. I Viltrapport 6, «Tap av bufe og rein og våre ørners forhold til disse dyra» gir Karlsen (1978) oversikt over kunnskap 10 år etter ørnene ble fredet. Willgohs (1984) oppdaterte kunnskapsgrunnlaget for vurdering av havørnas rolle som skadegjører, og Bergo (1986, 1990) oppdaterte ytterligere kunnskap 8-12 år seinere. Fylkesmannen i Finnmark kom med en rapport om konflikter mellom ørn og tamrein i 1991 (Henriksen & al. 1991). Det er viktig å aktivere denne kunnskapen, bl.a fordi mange benyttede referanser er fra tiden før ørnefreding og omfatter total tapssituasjon for beitedyr, alle årsaker.

a. Kadaverfunn

Fra og med 1987 ble det i Norge etablert og finansiert en ordning med dokumentasjon av eventuelle skader og tap av husdyr forårsaket av fredet rovvilt (gaupe, jerv, bjørn, ulv og «ørn»). Dette omfattet både kongeørn og havørn, men sistnevnte ble tidlig utelatt fra lista over skadevoldere etter som havørn faktisk ikke ble dokumentert som skadegjører, tross generell oppfatning i enkelte distrikter av at så var tilfelle. Ansvar for kadaverundersøkelser ble i første omgang lagt til fylkesmennene, men ble fra 2000-2001 overført til Statens naturoppsyn (SNO). I årene etterpå er dette innarbeidet og budsjettert som en arbeidsoppgave for SNO. Resultatene av disse undersøkelsene er rapportert til og lagret i «rovbase.no», med åpent innsyn for publikum for alle enkelttilfeller som på en eller annen måte er konkludert som tap forårsaket av fredet rovvilt, kategorisert til tre kategorier, «dokumentert», «antatt sikkert», eller «usikker». De to første kategoriene inngår i statistikken under det som er bokført som «drept av fredet rovvilt». Totalt er det i denne basen lagt inn rundt 200.000 kadaverfunn med en eller annen form for konklusjon. Pr. 31.03 2022 er 90.411 konkludert som dokumentert eller antatt sikkert drept av fredet rovvilt, og av disse igjen 11.331 konkludert med kongeørn som skadegjører (4.061 sau/lam og 7.229 rein/reinkalv, 25 geiter, 15 hunder og 1 storfekalv(!)). Datasettet er unikt i global sammenheng og representerer bl.a. et faktagrunnlag tilgjengelig for å vurdere erstatninger for rovviltsskade, identifisere årsakssammenhenger, og for å kunne iverksette driftsmessig tiltak og gi økonomisk kompensasjon. For Nordlands vedkommende er det ifølge «rovbase.no» pr. 31.03 2022 registrert 1252 kadaver av beitedyr, 728 sau/lam, 522 rein/reinkalv og 2 geiter, med konklusjon «drept

av kongeørn». En oversikt over antall kadaverfunn fra Nordland de elleve siste åra er gitt i tabell 1 for sau/lam og tabell 2 for kadaver av rein og reinkalv.

Tabell 1. Kadaverfunn for tap av sau/lam til kongeørn i Nordland for perioden 2011-2021. Kilde: rovbases.no – kategoriene «dokumentert» og «antatt sikkert» (= «drept av kongeørn»), åpent innsyn for publikum. Oppdatert pr. 31.12 2021.

	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	I alt
Vestvågøy	4	3	7	1	2	2	0	0	2	8	8	37
Hattfjelldal	7	3	4	2	4	2	2	5	1	1	3	34
Saltdal*	3	8	1	2	1	1	4	0	2	4	4	30
Lurøy*	0	1	0	1	0	0	0	1	2	13	1	19
Hemnes	2	1	2	0	0	1	2	2	2	1	2	15
Hadsel	4	1	0	2	3	1	0	0	1	1	2	15
Bindal*	1	0	0	1	1	3	5	1	1	0	0	13
Rana	1	2	1	0	1	0	0	0	0	3	3	11
Sortland	0	0	0	1	1	1	0	0	2	1	3	9
Rødøy	0	0	1	0	0	1	0	2	0	2	2	8
Dønna*	0	2	0	0	0	0	0	0	0	6	0	8
Beiarn	0	2	1	0	0	1	0	0	1	1	0	6
Grane	0	0	0	1	1	0	1	1	0	0	2	6
Leirfjord	3	1	1	0	0	1	0	1	0	0	1	8
Vågan	1	3	0	2	0	0	0	1	0	0	0	7
Vefsn	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	1	5
Meløy	0	0	2	0	0	0	0	0	1	1	0	4
Hamarøy	2	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	4
Steigen	0	0	1	0	0	0	1	0	0	1	0	3
Bø*	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	3
Vega*	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3
Andøy	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	2
Gildeskål	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	2
Flakstad	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Bodø	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Brønnøy	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Nesna	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Sømna	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Sørfold	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
29 komm.	30	29	24	18	16	15	16	14	16	46	35	259

* = kadaverfunn som i hovedsak er konsentrert i tid og sted ett år evt. få år.

I 12 kommuner i Nordland er det ikke registrert kadaverfunn av kongeørntap i perioden.

Rapporterte og undersøkte kadaverfunn vil ikke i seg selv representere noen fasit for antallet beitedyr tapt til fredet rovvilt, unntatt enkelte konsentrerte angrep fra ulv og bjørn, evt. jerv, men gir en bekreftelse på tapsårsaker og -situasjoner og vil vise mønster i tid og rom. Men tabellen viser at kongeørnangrep ikke kan være noen betydelig tapsfaktor for sau/lam på beite i Nordland. I siste 11-årsperiode har nær fjerdeparten av kommunene i fylket ingen kadaverfunn med konklusjon «drept av kongeørn», halvparten av de som har, har mindre enn ett funn annet hvert år, og bare 7 kommuner har hatt høyere snitt enn ett funn pr. år.

Tabell 2. Kadaverfunn av rein i Nordland undersøkt av SNO med konklusjon «drept av kongeørn» («Dokumentert» og «Antatt sikkert») de siste elleve åra (2011-2021). Kilde: Rovbase.no Oppdatert pr. 31.12 2021.

Kommune	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	Sum
Hattfjelldal	2	22	0	3	3	4	1	6	8	3	1	53
Hemnes	6	3	19	0	6	2	1	4	6	0	0	47
Narvik	3	5	1	0	5	1	1	2	0	7	6	31
Bindal	1	4	4	2	5	1	4	0	2	2	1	26
Saltdal	3	4	3	1	6	0	1	2	0	1	0	21
Beiarn	4	5	1	1	1	1	6	1	0	0	1	21
Rana	3	10	1	1	1	0	1	1	1	0	0	19
Grane	0	3	2	0	3	1	1	0	3	2	0	15
Bodø	2	4	0	0	3	0	2	0	0	0	0	11
Rødøy	0	1	0	0	0	0	1	3	0	0	0	5
Vefsn	0	0	1	0	0	0	1	0	2	0	0	4
Fauske	0	0	2	0	0	0	0	1	0	1	0	4
Sørfold	1	0	0	0	0	1	2	0	1	0	0	5
Hamarøy	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Lødingen	2	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	4
Meløy	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	2
Brønnøy	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Lurøy	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Sortland	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Andøy	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Leirfjord	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
20 komm.	29	65	35	9	34	12	22	21	24	16	9	276

I perioden skiller 2020 seg ut med forhøyet tall i flere kommuner, sammenlignet med perioden ellers, og halvparten av kadaverfunnene dette året er konsentrert til to kommuner, men også 2019 og 2017 er det forhøyet antall kadaverfunn med kongeørnskade i forhold til perioden ellers. 2017 og 2020 utmerket seg med særdeles vanskelige beiteforhold for rein fra midtvinters og til våren, 2020 med sein og snørik vår i tillegg (Ressursregnskap for reindriftsnæringen 2019-2020 og 2020-2021). Allerede i januar 2020 ble det fra reindriftsnæringen meldt om frykt for prekære driftsforhold hvis snømengdene skulle vare ved. Store tap av dyr, særlig i kalvinga, gjorde seg gjeldende over hele reindriftsområdet i Norge (Ressursregnskap for reindriftsforvaltningen 2019-2020, 2020-2021). Påvist kongeørnskade ved kadaverfunn må vurderes ut fra dette. 22 kongeørnskader påvist ved kadaverfunn i Hattfjelldal setter kommunen i en særstilling innen Nordland 2020, men Hemnes hadde nesten tilsvarende antall året før. Storfjord kommune, Troms og Finnmark, hadde til sammenligning 58 kongeørnskader påvist 2020, den mest konsentrerte skadesituasjonen påvist ved kadaverfunn innen en kommune noen gang etter at ordningen med undersøkelser ble igangsatt. Mønsteret for kongeørnskader i Nordland og landet ellers, slik det vises gjennom kadaverfunn, er lokalisert til et begrenset antall kalvingsplasser, men Nordland og Troms skiller seg negativt ut i det totale tapsbildet for rein (Ressursregnskap for reindriftsnæringen 2019-2020, 2020-2021). I Nordland merker Hattfjelldal og Hemnes seg uansett ut, både i antall enkelte år og i sum for perioden.

b. Erstatningsutbetalinger for kongeørndrepte dyr

Tabell 3. Erstatning for tap av sau/lam til kongeørn i Nordland 2011-2021

Kommune	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	I alt
Hattfjelldal	58	53	41	44	42	44	65	63	93	93	111	707
Saltdal	36	55	13	25	27	26	36	39	40	49	38	384
Vestvågøy	9	13	23	26	12	5	8	39	49	54	53	291
Hemnes	32	12	22	13	10	14	30	13	29	30	35	240
Beiarn	15	18	10	11	11	13	14	18	23	13	29	175
Rana	11	11	8	2	10	8	11	2	29	38	24	155
Hadsel	11	5	14	16	22	6	2	9	11	11	12	119
Bindal	7	4	0	12	8	20	15	13	20	0	0	99
Vefsn	0	0	0	3	8	10	12	11	22	15	16	97
Bodø	0	2	3	5	5	1	13	2	16	24	11	82
Meløy	5	0	5	5	0	0	7	8	22	22	6	80
Grane	2	1	3	5	2	3	13	2	0	16	27	74
Hamarøy	16	3	8	12	1	3	11	4	2	5	2	67
Lurøy	0	1	5	0	0	0	0	0	17	23	18	64
Sortland	0	0	8	24	0	5	0	0	3	0	9	49
Vevelstad	0	0	4	4	11	3	7	8	6	4	0	47
Rødøy	1	0	7	0	0	4	3	1	8	14	9	47
Leirfjord	11	0	10	3	0	10	0	10	0	0	0	44
Vågan	3	8	10	1	0	0	0	1	0	0	0	23
Sørfold	1	0	5	3	1	1	2	1	2	0	0	16
Brønnøy	0	0	7	0	0	0	0	4	4	0	0	15
Narvik	0	0	0	4	0	0	0	4	3	0	1	12
Andøy	0	0	0	0	0	0	0	0	10	0	0	10
Bø	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	0	10
Fauske	0	0	2	8	0	0	0	0	0	0	0	10
Gildeskål	0	1	0	3	0	0	0	0	0	3	2	9
Nesna	0	0	0	0	0	0	0	5	2	2	0	9
Vega	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	8
Sømna	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	5	7
Dønna	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	0	6
Alstahaug	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	3
Flakstad	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Steigen	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	2
Evenes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Herøy	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Lødingen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Moskenes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Røst	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Træna	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Værøy	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Øksnes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
41 komm.	220	187	210	229	170	178	249	260	411	433	416	2963
5-årsper.:				974					1769			2743

>10 dyr/år	7 kommuner
5-10 dyr/år	7 kommuner
1-5 dyr/år	8 kommuner

< 1 dyr/år	11 kommuner
Ingen erstatninger	8 kommuner

Erstatninger for rovvilttap av sau og lam blir registrert kommunevis i rovbasen og kan lett sammenlignes med registreringer av kadaverfunn, som også registreres kommunevis. Erstatninger for tap av rein til rovvilt er i databasen registrert på reinbeiteområdene og kan derfor ikke sammenlignes pr. driftsareal med kadaverfunn av rein direkte. Sumoversikt over antall erstatta tap av rein i Nordland fylke i forhold til hele landet er gitt i tabell 4.

Tabell 4. Erstatningsutbetalinger for kongeørnskade på rein i Norge reindriftsåra 2011-2021 i forhold til dokumentasjoner ved kadaverfunn (SNO) i de ulike fylkene.

	Antall erstatta	Kadaverfunn	Kad./erst.	Areal km ²
Nordland	2979	250	8,4 %	33.000
Alle fylker	57063	2814	4,9 %	145.000

3. FOR-2014-06-01- Forskrift om erstatning når husdyr blir drept eller skadet av rovvilt:

Forskrift om erstatning når husdyr blir drept eller skadet av rovvilt, FOR-2014-05-30-677, erstattet tidligere FOR-1999-07-02-720, som i sin tur erstattet FOR-1993-03-08. Forskriften setter klare vilkår for at slik erstatning skal kunne gis:

§ 4. Vilkår for erstatning

- c) dyreeier har bidratt til at tap oppdages så tidlig som mulig. Straks et taps- eller skadetilfelle oppdages skal det gis melding til Statens naturoppsyn for vurdering av årsak

§ 6. Rovvilttap påvist ved undersøkelse av gjenfunnet husdyr

Døde eller skadde husdyr anses drept eller skadet av rovvilt når de blir funnet og Statens naturoppsyns undersøkelser viser en sannsynlighetsovervekt for at husdyret er drept eller skadet av rovvilt.

§ 7. Rovvilttap sannsynliggjort ved oppfyllelse av faste kriterier

Tap av alle husdyr utover normaltap anses som tapt til rovvilt når følgende kriterier er oppfylt:

- Beiteområdet har fast bestand av rovvilt,
- det er påvist regelmessig rovviltsskade på husdyr i beiteområdet i beitesesongen,
- tapsbildet er sammenfallende med kunnskap og erfaring om skademønster voldt av tilstedeværende rovviltart og
- tapsbildet er sammenfallende med sammenlignbare besetninger i beiteområdet eller nærliggende beiteområder.

Dersom ett eller flere av kriteriene ikke er oppfylt, skal sannsynlighetsvurderingen for hele tapet gjøres i henhold til § 8.

Dyr som er konstatert tapt til annet enn rovvilt, erstattes ikke i henhold til § 7.

§ 8. Rovvilttap sannsynliggjort ved øvrige omstendigheter

Tap ut over normaltap, som ikke er ansett tapt til rovvilt etter § 6 eller § 7, anses som tapt til rovvilt når øvrige omstendigheter viser en sannsynlighetsovervekt for at det enkelte dyr er drept eller skadet av rovvilt.

Forskriftens betingelser for å kunne gi erstatninger for rovvilttap legger et ansvar på dyreeier for å kunne dokumentere tapsproblemer og å få dem registrert gjennom etablert, offentlig beredskap (SNO), men det er forutsatt at aktuelle tapsproblemer skal kunne vurderes også på et skjønnsgrunnlag basert på sannsynlighetsovervekt. Naturmangfoldlovens § 8 setter et kunnskapskrav. Da må også kunnskap om andre tapsårsaker enn skade forvoldt av fredet rovvilt (sykdom, parasitter, nærings-svikt, ulykker, og ikke fredet rovvilt (rev og ravn)) inkluderes i skjønnsgrunnlaget.

Det kan sikkert reises spørsmål om hvor vidt og i hvor stor grad erstatning for tap av beitedyr, i hovedsak basert på dyreeiers søknader og grunnivelse, er et godt grunnlag for å kvantifisere de reelle tapsproblemene forårsaket av fredet rovvilt. Men disse erstatningene gir uansett grunnlag for å sette tapsproblematikken inn i en tallmessig helhet. Derfor vil de være viktige måletall for tapsomfang og behov for tiltak for tapsreduksjon. Herværende notat gir derfor en sammenstilling av kvantitative data for kadaverundersøkelser og for erstatning utbetalt pr. antall dyr uten å stille spørsmål ved hvor representative eller reelle disse tallstørrelsene er. Materialet er enestående i global sammenheng, både i tid, rom og kvantitet, slik det vises i kapitlene 4 a. og b., i sammenstillinger der tall fra ulike baser sees i sammenheng, og for sammenlikninger mellom områder både nasjonalt og innenfor Nordland fylke.

4. Fokuserområder for behov for såkalt «forebyggende og bestandsregulerende» tiltak mot skade på beitedyr forvoldt av kongeørn i Nordland

a. Sør-Salten, kommunene Bodø, Gildeskål og Meløy

Det vises til referat fra møte i arbeidsgruppe for de tre kommunene 01.12.2020, NOFs kommentarer og spørsmål i brev av 28.01.2021 og e-post fra Statsforvalteren i Nordland av 12.02.2021. Det siteres fra nevnte møtetreferat, ført i pennen av Gildeskål kommune:

«Ørn er et økende problem. Det er også en grunn til at reiene venter med å slippe dyr ved kysten. Det er observert store flokker med ørn; blant annet i Nygårdsjøen-området. Det er dokumentert at også voksne dyr er tatt av ørn.

Reindrifta ønsker støtte fra kommunene i sine søknader om å ta ut rovdyr.

Ifølge Domaas er det et økt fokus på ørn som tar beitedyr; spesielt kongeørn. Lovverket er imidlertid uhensiktsmessig med krav til fellingstillatelse som er tilnærmet umulige å oppfylle. Enighet i møtet om at alle parter kan jobbe opp mot overordna myndigheter for å endre på kravene slik at felling av ørn blir mulig.»

I tabell 5 er sammenstilt tilgjengelig tallgrunnlag for kadaverfunn av sau/lam og rein med konklusjon «drept av kongeørn» i de tre aktuelle kommunene siste 15 år og for erstatning for sau/lam i samme periode. Ut fra Rovbase er det vanskelig å finne fram til hva som er gitt i erstatning for rein drept av kongeørn i de tre kommunene i denne perioden, se også kommentarer for rein under pkt. d.

Ut fra tallmaterialet i tabell 5 er det ikke mulig å finne noe mønster som skulle tilsi at kongeørn er en predator av betydning for tap av beitedyr i de tre aktuelle kommunene. For sau/lam er det over 15 år påvist 12 kadaver med konklusjon «drept av kongeørn» (en i Bodø, tre i Gildeskål og åtte i Meløy, seks år ingen funn og bare tre år to funn pr. år, ellers ett funn pr. år). På dette grunnlag er det utbetalt erstatninger for 220 sau/lam. For rein er det i tre ulike år (2020, 2017 og 2015) påvist i alt 9 kadaverfunn med konklusjon «drept av kongeørn». Det er bokført to kadaverfunn i Meløy (1 pr. år i to ulike år), ingen for Gildeskål. Det er ingen indikasjoner på økende frekvens av kadaverfunn i de tre kommunene, og antallet kadaverfunn er beskjedent.

Tabell 5. Kadaverfunn av rein og sau/lam med konklusjon «dokumentert» og «antatt sikkert» drept av kongeørn, og erstatning for sau/lam drept av kongeørn i kommunene Bodø, Gildeskål og Meløy 2006-2021.

Kilde: Rovbase.no

Kadaverfunn rein:

Snitt siste 15 år: 0,7 kadaver/år

Kadaverfunn sau:

Snitt siste 15 år: 0,8 kadaver/år. 5,5 % av antall erstatta dyr.

	Bodø			Gildeskål			Meløy			Sum sau	
	Kadaverfunn		Erstattet Sau	Kadaverfunn		Erstattet Sau	Kadaverfunn		Erstattet Sau	Kad.	Erst.
	Rein	Sau		Rein	Sau		Rein	Sau			
2021	2	0	0	0	0	0	0	0	5	0	5
2020	4	0	2	0	1	1	0	0	0	1	3
2019	0	0	3	0	0	0	1	2	5	2	8
2018	0	0	5	0	1	3	0	0	5	0	13
2017	3	0	5	0	0	0	1	0	7	0	12
2016	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
2015	2	0	13	0	0	0	0	0	7	0	20
2014	0	0	2	0	0	0	0	0	8	0	10
2013	0	0	16	0	0	0	0	1	22	1	38
2012	0	0	24	0	0	3	0	1	22	1	49
2011	0	0	11	0	0	2	0	0	6	0	19
2010	0	0	2	0	0	0	0	1	22	1	24
2009	0	0	0	0	0	0	0	1	6	1	6
2008	0	0	2	0	1	0	0	1	1	2	3
2007	0	0	0	0	0	0	0	1	7	1	7
2006	0	1	3	0	0	0	0	1	7	2	10
Sum	11	1	89	0	3	9	2	8	130	12	225

Kad. = Kadaverfunn

Erst. = erstatta

b. Lofoten/Vesterålen, kommunene Vestvågøy, Vågan og Hadsel

I praksis gjelder dette Vestvågøy og Austvågøy, mens den største delen av Hadsel faller utafør fokusområdet. Her har det tidligere vært søkelys på store tap i beiteområdene for sau i Vestvågøy, først og fremst i Himmeltindmassivet og ved Haukelandssanden, der det var antatt at kongeørn var skyld i store tap enkelte år. Det ble derfor gjennomført overvåkningsprosjekt i 2013 og 2014 med vekt på kongeørns rolle i tapsproblematikken. Resultatene er summert i to årsrapporter (Strann et al. 2013, 2014). Det første året ble det dokumentert tap av to lam med konklusjon «drept av kongeørn», det andre året ingen, og studiene bekreftet derfor ikke antakelsene av kongeørn som hovedårsak for tap av lam, se tabell 6. Det er en betydelig revestamme i kommunen. I den aktuelle perioden ble revejakta intensivert flere år, tabell 7. Der indikeres en nedgang i revebestanden i/etter perioder med økt uttak, og interessant nok også en nedgang i antall kadaverfunn av lam med konklusjon «drept av kongeørn» ett til to år etter forhøyet uttak av rev. I Vågan og Hadsel er det også rapportert revejakt i perioden, men på et markert lavere nivå i antall dyr og i forhold til kommunenes areal. Det er ingen tendens til økt frekvens av kadaverfunn med konklusjon «drept av kongeørn» i dette området, for Vestvågøy heller tvert om. På Austvågøya var det høst 2020 og vinter 2020-2021 stor mediaoppmerksomhet på rapportert uforklarlig høye tap av lam beitesesongen 2020, og der årsaksforholdene i hovedsak ble knyttet opp mot kongeørn som tafsaktor, men dette reflekteres ikke i statistikken verken over kadaverfunn eller for erstatningsutbetalinger, se tabell 6.

Tabell 6. Kadaverfunn med «dokumentert» og «antatt sikkert» drept av kongeørn, og erstatning for sau/lam drept av kongeørn i kommunene Vestvågøy, Vågan og Hadsel 2006-2021.

Kilde: Rovbase.no

	Vestvågøy		Vågan		Hadsel		Sum		Austvågøy
	Kadaver	Erstattet	Kadaver	Erstattet	Kadaver	Erstattet	Kadaver	Erstattet	Kadaver
2021	3	9	1	3	3	11	7	23	1
2020	3	13	3	8	0	5	6	26	3
2019	7	23	0	10	0	14	7	47	0
2018	1	26	2	1	1	16	4	43	2
2017	2	12	0	0	1	22	3	34	1
2016	2	5	0	0	0	6	3	11	0
2015	0	8	0	0	0	2	0	10	0
2014	0	39	1	(1)	0	9	1	49	0
2013	2	49	0	0	1	11	3	60	1
2012	8	54	0	0	0	11	8	65	0
2011	8	53	0	0	2	12	10	65	2
2010	6	42	1	(1)	0	19	7	62	0
2009	2	42	0	0	1	13	3	55	1
2008	1	52	0	4	0	6	1	62	0
2007	0	47	0	0	0	11	0	58	0
2006	4	65	0	0	0	0	4	65	0
Sum	49	539	8	28	9	168	67	735	11

Feit skrift = periode for overvåkingsprosjekt i/ved Himmeltindmassivet, Vestvågøy.

Tabell 7. Felt rev i kommunene Vestvågøy, Vågan og Hadsel 2008-2020 jamført med kadaverfunn med «dokumentert» og «antatt sikkert» drept av kongeørn og med utbetalt erstatning for kongeørndrepte sau/lam i samme kommuner etterfølgende beitesesong.

Kilde: SSB, Rovbase.no

	Vestvågøy			Vågan			Hadsel		
	Rev	Kad	Erst	Rev	Kad	Erst	Rev	Kad	Erst
2020-2021	60	3	9	60	1	3	40	3	11
2019-2020	80	3	13	50	3	8	40	0	5
2018-2019	130	7	23	40	0	10	-	0	14
2017-2018	80	1	26	30	2	1	30	1	16
2016-2017	130	2	12	50	0	0	50	1	22
2015-2016	150	2	5	-	0	0	30	0	6
2014-2015	90	0	8	50	0	0	60	0	2
2013-2014	110	0	39	50	1	1	40	0	9
2012-2013	190	2	49	-	0	0	50	1	11
2011-2012	210	8	54	-	0	0	-	0	11
2010-2011	110	8	53	40	0	0	30	2	12
2009-2010	120	6	42	60	1	1	40	0	19
2008-2009	160	2	42	-	0	0	70	1	13
Sum:	1620	44	375	430	8	24	480	9	151

Statistikk over felte rev indikerer stor revebestand i Vestvågøy, og der foregår åpenbart målrettet jakt, i hvert fall de fleste år. Beskatning av rev i Vågan og Hadsel er på et markert lavere nivå, enkelte år uten rapportert felte rever. Det kan skyldes lavere revebestand eller mindre motivasjon for revejakt. Rødrev er tradisjonelt en viktig predator på lam, og i Vestvågøy er det tilsynelatende også en viss

sammenheng mellom stort uttak av rev og etterfølgende år med mindre antall kadaverfunn av kongeørndrepte lam. Det burde derfor være av interesse å undersøke revens betydning for tap av lam på beite i Vågan og Hadsel, særlig ut fra rapporter om store tap på Austvågøya 2020, i denne sammenheng også om predasjon fra rev kan ha betydning for frekvens av kongeørnangrep på lam.

c. Kommunene Saltdal, Beiarn og Rana, Saltfjellet

Saltfjellet med kommunene Saltdal, Beiarn og Rana utgjør et viktig delområde for kadaverfunn av rein med konklusjon «drept av kongeørn», med femteparten av slike kadaverfunn i Nordland (61 av 276). I tillegg er i overkant av en femdel av tilsvarende kadaver for sau/lam (47 av 259) og nær en firdel av erstattede sau/lam (713 av 2963) i Nordland lokalisert til disse kommunene.

d. Kommunene Hattfjelldal, Hemnes, Grane og Bindal

De sørligste reindriftskommunene i Nordland med Hattfjelldal, Hemnes, Grane og Bindal har i overkant av halvparten av registrerte kadaverfunn av rein med konklusjon «drept av kongeørn» i Nordland (141 av 276), men også fjerdeparten (68 av 259) av kadaverfunn av sau/lam, og fått utbetalt erstatning for mer enn tredjeparten (982 av 2963) av sau/lam erstattet i Nordland i 11-årsperioden. Dette utgjør det fjerde fokusområdet i Nordland for problemstillingen kongeørn/ beitedyr i fylket. Her merker Hattfjelldal og Hemnes seg ut i debatten om konflikter mellom kongeørnforvaltning og beitedyr.

For kongeørnskade på rein i Nordland er problemstillingen nødvendigvis knyttet til de delene av fylket som berøres av reindriften. Etter som tapene i stor grad gjelder reinkalv, vil det også være disse kommunene, reindriftsområdene og det enkelte kalvings-landet som lokaliserer tapsproblematikken. I tilgjengelig faktakunnskap tegner dette seg ut i oppsummeringene fra kadaverregistreringer i tabell 2. Her konsentreres dette igjen i et fåtall kommuner, åtte i alt, med Narvik i nord, Saltfjellet med Saltdal, Beiarn og Rana i midtre, og Hattfjelldal, Hemnes, Grane og Bindal i sør. Arealmessig er det sørlige området det største og dominerende i antall registrerte kadaverfunn, med Hattfjelldal og Hemnes som viktigste kommuner. De merker seg ut med klart forhøyet antall kadaverfunn og er av de kommunene som enkelte år figurerer forhøyet også på landsbasis. Tre kommuner i Nordland har registrert en snitt på mellom 2 og 3 kadaverfunn årlig i siste 10-årsperiode, og ytterligere fire kommuner har mellom 1 og 2 kadaverfunn i året. Ut over dette har 12 andre kommuner registrert kadaverfunn av rein i den aktuelle 10-årsperioden (1-9 funn), 10 av dem fra ett til fire funn i perioden. Hattfjelldal sammen med Saltdal med nest mest kadaverfunn av sau/lam i perioden. For et bredere tallgrunnlag for å vurdere tapsomfanget på rein, slik det er gjort for sau/lam foran, vil en krysskobling av statistikk for kadaverfunn og for utbetalte erstatninger gi et bedre grunnlag, men slik reindriftsnæringen er organisert, er erstatningsoversiktene naturlig nok knyttet til administrering i forhold til reindistrikt og reindriftsområder og er derfor vanskeligere å krysskoble på samme måte som for sau/lam uten vesentlig mer omfattende tallbehandling.

5. Antall sau og lam på beite og registrerte tapstall for fem av de mest aktuelle kommunene i Nordland med tanke på potensiell kongeørnskade

Basert på tall fra «Organisert beitebruk (OBB) for noen av de kommunene som figurerer høyest i antall kadaverfunn og antall dyr som grunnlag for utbetalte erstatninger, er det i tabell 8 gitt en oversikt for siste tilgjengelige 5-årsperiode i antall dyr på beite, antall tapte dyr, og tapsprosent i de ulike kommunene.

Tabell 8. Tapsforhold for sau og lam på beite i Hattfjelldal, Saltdal, Vestvågøy, Vågan og Hadsel kommuner i Nordland for perioden 2015-2019. Kilde: «Organisert beitebruk (OBB)»

År	Kommuner:		Hattfjelldal	Saltdal	Vestvågøy	Vågan	Hadsel	Buskaper
2019	Antall dyr	Sau	6098	2296	3681	1371	3683	
		Lam	10304	3638	6110	2179	6222	
	Tapte dyr	Sau	327	143	164	35	145	
		Lam	1100	612	428	172	426	
	Andel tap	Sau	5,4 %	6,2 %	4,5 %	2,6 %	3,9 %	
		Lam	10,7 %	16,8 %	7,0 %	7,9 %	6,8 %	
Buskaper			43	26	40	18	22	149
2018	Antall dyr	Sau	5861	2372	4133	1418	4360	
		Lam	10202	3625	6869	2380	7704	
	Tapte dyr	Sau	324	108	223	78	180	
		Lam	944	622	653	251	529	
	Andel tap	Sau	5,5 %	4,6 %	5,4 %	5,5 %	4,1 %	
		Lam	9,3 %	17,2 %	9,5 %	10,5 %	6,9 %	
Buskaper			45	26	42	20	26	157
2017	Antall dyr	Sau	6969	2934	4379	1521	4082	
		Lam	11764	4455	6979	2315	7057	
	Tapte dyr	Sau	203	270	189	63	149	
		Lam	952	919	490	215	461	
	Andel tap	Sau	2,9 %	9,2 %	4,3 %	4,0 %	3,7 %	
		Lam	8,1 %	20,6 %	7,0 %	9,3 %	6,5 %	
Buskaper			65	28	49	23	28	193
2016	Antall dyr	Sau	6909	2808	3892	1563	3857	
		Lam	11357	4584	6359	2299	6995	
	Tapte dyr	Sau	210	167	161	57	109	
		Lam	903	761	476	145	365	
	Andel tap	Sau	3,0 %	5,9 %	4,1 %	3,6 %	2,8 %	
		Lam	8,0 %	16,6 %	7,5 %	6,3 %	5,2 %	
Buskaper			59	33	42	23	28	185
2015	Antall dyr	Sau	6844	2539	3814	1449	3364	
		Lam	11919	4098	6283	2342	6168	
	Tapte dyr	Sau	277	134	193	53	112	
		Lam	1265	688	499	162	297	
	Andel tap	Sau	4,0%	5,3 %	5,1 %	3,7 %	3,3 %	
		Lam	10,6 %	16,8 %	7,9 %	6,9 %	4,8 %	
Buskaper			56	34	43	21	22	176

De prosentvise tapstalla for de tre Lofot-kommunene skiller seg ikke fra kystområder lenger sør, særlig i brattlendte områder og der rødvrev regelmessig opptrer som predator. For Hattfjelldal og Saltdal er tap av voksne dyr periodevis forhøyet, mens lammetap er betydelig forhøyet i forhold til såkalte «normaltap» i tilsvarende beiteterrang, særlig mye i Saltdal. Tapsmønsteret både for voksne

dyr og for lam sammenfaller likevel godt med kjent mønster fra andre beiteområder i Norge hvor en eller flere av «de fire store» opptrer årlig/regelmessig og uten at mønsteret i seg selv indikerer at kongeørn er en betydelig predator. Også jamført med kjente tapstall og fordeling på ulike tapsårsaker andre steder i Norge, vil det likevel være et behov for å klargjøre hvor vidt predasjon fra rovpattedyr kan utløse en forhøyet frekvens av kongeørneangrep.

6. Kongeørnas rolle som tapsårsak for sau og lam i forhold til totaltap og andre tapsårsaker

I den generelle debatten vurderes kongeørnas rolle som skadegjører ofte ut fra enkelte skadesituasjoner og først og fremst der den er påvist som skadegjører. I innsynsløsningene for kadaverfunn og for erstatningsoppgjør behandles kongeørna som en av de fem aktuelle, fredete rovviltartene som gir grunnlag for skade-erstatninger, og uten at dette settes inn i en helhet i forhold til totaltap og eventuelt om andre tapsårsaker kan virke utløsende også for kongeørnangrep. Dette må derfor være avgjørende for å tallfeste kongeørnas rolle og derved finne mulighet for å forebygge kongeørnskade i et totaltapsbilde for sau og lam på beite og kongeørnas andel som tapsårsak i en slik sammenheng. Tabell 9a og 9b viser erstatningsstatistikk for rovviltskade koblet sammen med totale tapstall og tapsprosent i Organisert beitebruk (OBB). Det gis en oversikt over totaltap i de besetningene som har sendt inn krav om skade-erstatninger, videre hvor mange dyr det gis erstatning for, og hvor mange av disse som er erstattet som «drept av kongeørn». På dette grunnlag kan det enkelt beregnes hvor stor andel av totaltapene i de besetningene som har søkt erstatning, som er vurdert forvoldt av kongeørn. Totaltapstalla fra OBB vil likeledes kunne benyttes for å regne ut kongeørnas andel av tapene samla. I tabellene 9a og 9b benyttes erstatningstalla som om de er representative for størrelsesorden for det totale antall sau/lam drept i Norge de aktuelle åra, og likeledes at totaltapstalla fra OBB er tilnærma likt totaltap av sau/lam på beite i Norge. I realiteten er ikke dette helt korrekt. Det er nok mulig at erstatningssøknadene fanger opp det vesentlige av dyr drept av rovvilt, i hvert fall når det gjelder kongeørn. På den andre siden er det beregnet at ca. 80 % av all sau i Norge er innmeldt i sauekontrollen og at sauekontrollen fanger opp en enda større andel av de som driver intensiv og mønstergyldig sauedrift, og derved kan forventes å ha lavere tapsandel, i hvert fall til de minste predatorene, enn i mer ekstensiv og mindre gjennomkontrollert sauedrift. Prosentandelen av totaltap til kongeørn i tabellene 9a og 9b må derfor betraktes som indikatorer. Uansett må det holdes høyde for at totaltap av sau/lam på beite mest sannsynlig kan være minst 20 % høyere eller mer, og at også antall dyr tapt til kongeørn må være høyere, men neppe tilsvarende høyere, etter som erstatningsordningen ikke er betinget av medlemskap i sauekontrollen. Konklusjonen må derfor være at prosentandelene beregnet i tabell 9a og 9b mer må oppfattes som maksimum, heller enn en sannsynlighet for at de kan være høyere.

Tabell 9a. Rovviltskadeerstatninger i Norge 2015-2021 med fokus på kongeørnas andel og kongeørnas prosentvise andel av totaltap av sau og lam på beite i Norge 2015-2020. Kilder: Rovbase.no, Organisert beitebruk (OBB).

År	Besetninger som søkte om rovviltskadeerstatninger (Rovbase.no)						Organisert beitebruk (OBB) totaltap					
	Tap i alt		Erstatta				% kongeørn/totaltap		Alle tapsårsaker		% -andel KØ-erst	
			Rovvilt		Kongeørn		Lam	Sau/lam	Lam	Sau	% lam	% tot.
	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam						
2021	5553	26554	2527	14388	1	1652	6,2	5,1				
2020	5162	23457	2394	12250	6	1306	5,6	4,6				
2019	6093	27561	2889	14678	1	1362	4,9	4,1	57830	15940	2,4	1,8
2018	6855	28100	3221	13758	1	1253	4,5	3,6	60753	18531	2,1	1,7
2017	6889	31591	3259	15140	17*	1259	4,0	3,4	65004	17273	1,9	1,5
2016	7052	30405	3293	14513	19*	1381	4,5	3,7	59130	16142	2,3	1,9
2015	6858	33352	2660	14513	30*	1655	5,0	4,2	58678	14980	2,8	2,3
2015-19	33747	151009	15322	72602	68*	6910	4,6	3,8	301395	82866	2,3	1,8

* = fordeler seg på 27 i Troms og Finnmark (vesentlig i Troms), 23 i Vestland og 12 i Trøndelag. De øvrige 6 på fire andre fylker. Voksen sau (alt over 8 mnd alder) er knapt registrert som «drept av kongeørn» for kadaverfunn og da først og fremst åringslam av gammelnorsk sau i utedrift og i vinterhalvåret.

Tabell 9b. Rovviltskadeerstatninger i Nordland 2015-2021 med fokus på kongeørnas andel og kongeørnas prosentvise andel av totaltap av sau og lam på beite i Nordland. Kilder: Rovbase.no, Organisert beitebruk (OBB).

År	Besetninger som søkte om rovviltskadeerstatninger (Rovbase.no)						Organisert beitebruk (OBB) totaltap					
	Tap i alt		Erstatta				% kongeørntap		Alle tapsårsaker		% -andel KØ-erst.	
			Rovvilt		Kongeørn		Lam	Sau/lam	Lam	Sau	% lam	% sau/lam.
	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam						
2021	983	4405	462	2162	1	219	5,0	4,1				
2020	796	4655	380	2419	1	186	4,0	3,4				
2019	959	5089	432	2629	0	210	4,1	3,5	8287	2119	2,5	2,0
2018	948	4382	408	1938	0	229	5,2	4,3	8521	2447	2,7	2,1
2017	842	4125	289	1754	0	170	4,1	3,4	8231	2250	2,1	1,6
2016	796	4727	310	2144	1	177	3,7	3,2	8087	1919	2,2	1,8
2015	918	5155	337	2597	0	249	4,8	4,1	8617	2075	2,9	2,3
2015-19	4463	23478	1776	11062	1	1035	4,4	3,7	41743	10810	2,5	2,0

7. Erstatningsutbetalinger i de ulike fylkene. Praktisering av regelverket for erstatninger for rovviltskade forårsaket av fredete arter

Jamfør også kap. 3. I tabell 10 er det sammenlignet antall kadaverfunn av sau/lam i dagens inndeling av fylker i Norge og antall dyr erstattet for kongeørnskade i perioden 2011-2020. Her gjøres en enkel sammenligning mellom erstatning i de ulike fylkene, hvordan antallet korresponderer med antall registrerte kadaverfunn i forhold til utbetalingene (prosentandel), og en sammenligning på basis av dagens areal i norske fylker. To forhold er slående:

1. Fire fylker merker seg ut med relativt lave antall erstattede dyr, to av dem med høy tetthet av sau på beite og samtidig tett kongeørnbestand (Møre og Romsdal, og Rogaland). To fylker har markert høyere antall dyr erstatta, det ene også med relativt høyt antall kadaverdokumentasjoner. De siste fire fylkene har betydelig høyere antall dyr erstatta (flere ganger høyere), også om totalarealet tas i betraktning. Disse fylkene har også betydelig flere kadaverdokumentasjoner selv om tettheten av sau på beite ikke er høyere enn i flere av fylkene i den første gruppa, og selv om to av dem har betydelig lavere bestandstetthet av kongeørn enn landsgjennomsnittet.
2. Prosentandel kadaverfunn i forhold til erstatta dyr for den første gruppa under pkt. 1 ligger fra nær 20 til over 50 % av erstatta dyr. Tre fylker har en prosentandel mellom 12 og 13,5 %. De siste tre fylkene har en prosentandel på fra 3,8 til 8,4 %.

Tabell 10. Erstatningsutbetalinger for kongeørnskade på sau i Norge 2011-2021 i forhold til dokumentasjoner ved kadaverfunn (SNO) i de ulike fylkene. Kilde: Rovbase.no

Fylker	Antall erstatta		Kadaverfunn		Prosentandel		Areal
	2021	2011-20	2021	2011-20	2021	2011-20	
Møre og Romsdal	9	108	10	55	>100	50,9	14.355 km ²
Viken	54	184	6	57	10,5	31,0	24.590 km ²
Vestfold/Telemark	1	58	2	11	>100	19,0	17.470 km ²
Rogaland	29	320	8	57	27,6	17,8	9.377 km ²
Vestland	58	912	8	121	13,8	13,3	33.870 km ²
Innland	214	3049	21	384	9,8	12,6	52.070 km ²
Trøndelag	601	3916	51	471	8,5	12,0	42.200 km ²
Nordland	220	2743	26	230	11,8	8,4	38.460 km ²
Agder	81	632	2	32	2,5	5,1	16.434 km ²
Troms og Finnmark	386	4401	12	168	3,1	3,8	74.813 km ²
Sum:	1713	16321	146	1586	8,5	9,7	385.180 km²

Det er utvetydig at erstatningsordningen praktiseres høyst forskjellig mellom de ulike fylkene. Noen fylker forholder seg åpenbart strengt til erstatningsforskriftens krav om rapportering av tap og minimums dokumentasjonsgrunnlag også for skjønnsvurderinger, mens andre synes å praktisere et fritt skjønn. Dette er særlig oppsiktsvekkende for tidligere Troms fylke, som aleine står for fjerdedelen av alle erstattede dyr i 10-årsperioden, og for nesten en tredel av erstattede voksne sau. En del av forhistorien til disse erstatningstallene fra Troms er nok å finne i de massive vintertapene av dyr i en villsauflokk i helårs utedrift, under tillatelse fra Mattilsynet, men uten at klimatiske betingelser for å kunne gi slik tillatelse forelå.

8. Oppsummering og konklusjon

Med henvisning til at herværende notat er problematisert ut fra konkrete problemstillinger for og utspill fra næringsinteresser, politikere og forvaltningsmyndigheter i Nordland fylke, er fokus først og fremst på de faktiske forhold i dette fylket og hvordan det er i forhold til landet for øvrig. Da kan det konstateres:

- a. Med utgangspunkt i totaltap av beitedyr gjennom beitesesongen og i forhold til tap forårsaket av fredet rovvilt i Norge, er kongeørna en ubetydelig skadegjører på landsbasis, og stort sett avgrenset til sau og tamrein, naturlig nok, med henholdsvis tap av lam og reinkalv som dominerende i antall. Legges antall erstattede dyr til grunn og vektet opp mot totaltap av dyr på beite, står kongeørn for rundt eller i underkant av 2 % av totaltap av sau/lam på beite. For tap av tamrein er tallgrunnlaget noe mer usikkert, er høyere enn hos sau, med antatt størrelsesorden på 4-6 % av totaltapene. Det er her sett bort fra at en del av tapene til kongeørn kan være forårsaket av bakenfor liggende årsaker.
- b. Ut fra tilgjengelig faktakunnskap skiller tapstall og tapssituasjon i Nordland fylke seg ikke ut fra statistikken på landsbasis. Det kan derfor ikke være faktabasert når Nordland fylke er framstilt som spesielt utsatt for kongeørnskader. Dette gjelder både for sau/lam og rein/reinkalv. For sistnevnte kan det likevel konstateres at tapene av dyr, både i vintersituasjon og under og like etter kalving varierer betydelig, og at det enkelte år kan oppstå kritiske taps-situasjoner. Dette gjelder ikke bare tap til kongeørn eller andre fredete rovviltarter, men generelle tap særlig på grunn av klimatiske årsaker (vanskelige snø- og beiteforhold). For tap av sau og lam på beite har det vært en generell nedgang i tap på beite over årrekker, nær en halvering gjennom siste 10-årsperiode om snitt-tallet for første halvdel av perioden sammenlignes med den siste for utbetalte erstatninger for kongeørndrepte sau/lam.
- c. Tapstallene for kongeørndrepte sau/lam i øyområdene av Nordland ligger på et lavt nivå og er jamførbart med tilsvarende for sauedrift i øyområdene lenger sør i landet. Tapstall for sau og lam på fjellbeite i Nordland er i flere av innlandskommunene forhøyet både for sau og for lam, men for disse kommunene er tapstallene nokså parallelle med det som er kjent fra beiteområde lenger sør i landet i kommuner der det er etablerte bestander eller regelmessig forekomst av store rovpattedyr.
- d. Det kan også konstateres at Nordland fylke er ett av fylkene med lavest prosentvise andel av kadaverfunn med konklusjon «drept av kongeørn». Det må være på sin plass å etterlyse hvordan erstatningssøknader i Nordland blir vurdert og tildelt i forhold til erstatningsforskriftens krav.

Ut over dette, og med henvisning til at det har foregått og fremdeles foregår studier på kongeørnas rolle som skadegjører, er det viktig at Naturmangfoldlovens kunnskapskrav etter § 8 legges til grunn for forvaltning av kongeørna, ikke minst med tanke på reelt omfang av kongeørnskade og i forhold til forvaltningstiltak og krav om eventuelle endringer i lover og regelverk. Når Nordland fylke de siste åra har eksponert seg gjennom påtrykk for å betrakte kongeørn (og havørn) som betydelige skadegjører for beitenæringa og for å lempe på adgang til såkalt «forvaltningstiltak» (= avliving, bestandsreduksjon), må det være et minimumskrav at faktagrunnlaget for slik argumentasjon dokumenteres. Dette gjelder eksisterende ordning med kadaverundersøkelser gjennom Statens naturoppsyn (SNO), men det må også gjøres gjeldende i forhold til erstatningsforskriftens krav til både dokumentasjon av skade, men også til iverksetting av tiltak for å forebygge tap.

Referanser:

- Bergo, G. 1986: Ørn, småfehold og tamreindrift. En utredning om ørn som skadegjørere på småfe og tamrein. Økoforsk utredning 1986, 5:1-49.
- Bergo, G. 1990: Ørneskader på småfe og hjortedyr. NINA Forskningsrapport 09: 1-37
- Collett, R. v/ Ø. Olsen 1921: Norges fugle, Andet bind. 610 s.
- Fremming, R. 1980: Kongeørn i Norge. Konfliktområder og forvaltning belyst ved biologiske karaktertrekk og bestandsdynamikk. Viltrapport 12. Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk Viltforskningen. 63 s.
- Gjershaug, J. O., P. G. Thingstad, S. Eldøy og S. Byrkjeland 1994: Norsk fugleatlas. Hekkefuglenes utbredelse og bestandsstatus i Norge. 551 s.
- Hagen, Y. 1976: Havørn og kongeørn i Norge. Viltrapport 1.
- Haftorn, S. 1971: Norges fugler. 862 s.
- Heggøy, O. & I. J. Øien 2014: Conservation status of birds of prey and owls in Norway. Report 1-2014. 129 s.
- Henriksen, G., W. Svendsen & K. Isaksen 1991: Konflikter mellom ørn og tamrein i Finnmark. Rapport nr. 4 – 1991. Fylkesmannen i Finnmark. 22 s.
- Karlsen, S. A. 1978: Tap av bufé og rein og våre ørners forhold til disse dyra. 1978. Viltrapport 6. 59 s.
- Landbruksdirektoratet 2021: Ressursregnskap for reindriftnæringen. Reindriftsåret 1. april 2019-31.mars 2020. Rapport nr. 43/2020 – 10.12.2020. 126 s.
- Lovdata: FOR-2014-07-02-720
- Mattisson, J., E. B. Nilsen og H. Brøseth 2020: Estimering av antall hekkende par kongeørn basert på kjent forekomst i Norge for perioden 2015-2019. NINA-rapport 1858. 40 s.
- Organisert beitebruk (OBB)
- Rovbase.no
- Shimmings, P. & I. J. Øien 2015: Bestandsestimater for norske hekkefugler. Rapport 2-215. 268 s.
- Statistisk sentralbyrå (SSB)
- Strann, K. B., V. Frivoll & F. Sortland 2013: Overvåking av beitende sau og lam på utmarksbeite i Himmeltindmassivet, Vestvågøy kommune i 2013. Jakter kongeørna på beitedyrene? NINA-rapport 990. 22 s.
- Strann, K. B., V. Frivoll & F. Sortland 2014: Overvåking av sau og lam på utmarksbeite i Himmeltindmassivet, Vestvågøy kommune i 2014, samt innsamling av næringsprøver For isotopanalyser. Jakter kongeørna på beitedyrene? NINA-rapport nr. 1084. 22 s.
- Tovmo, M., J. Mattisson og O. Kleven 2020: Overvåking av kongeørn i Norge 2020. NINA-rapport 1927
- Willgoos, J. Fr. 1984: Havørn I Norge. Næring, forplantningsøkologi, konkurrenter og fiender. Viltrapport 27. Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk – Viltforskningen. 81 s.

